

Asia: VN/30301/2025

Sähköinen testamentti ja testamenttirekisteri; arviomuistio

1.1 Sääntelyn tarpeellisuus

Lausuntonne:

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää sähköisen testamentin mahdollistamista erittäin hyvänä ja nykyaikaan sopivana kehityksenä. Sähköisen testamentin huolellinen sääntely on myös keskeistä mm. oikeus- ja tietoturvan kannalta.

Sähköinen testamentti tuo testamentin jättäjälle varmuutta siitä, että uusin testamentti on selkeästi tallessa ja löydettävissä hänen kuoltuaan, helpottaa testamentin muotoilua ja tekemistä oikealla tavalla sekä selkiyttää kuolinpesän asioiden hoitamista. Sähköinen testamentti on tärkeä kehitysaskel osana kuolinpesän asioidenhoidon kehittämistä ja madaltaa testamenttaamisen kynnystä ihmisille, joille paperisen testamentin laadinta ilman esimerkiksi selkeää rakennetta ja paikkaa on ollut liian vaativaa, vaikka tarvetta testamentille olisi ollut esimerkiksi moninaisen perhetilanteen vuoksi. Tällaisia perhetilanteita voivat olla esimerkiksi lapset, joihin testamentinjättäjällä ei ole juridista vanhemmuussuhdetta.

Samalla lainsäädännössä on muistettava erilaiset mahdollisuudet toteuttaa testamentin jättäminen (sekä paperilla että hybridimenetelmin, kuten paperilla ja sähköisillä allekirjoituksilla) sekä tietotekninen kehitys, joka tuo uusia riskejä. Esimerkiksi etäyhteyden ja videokuvan väärennös on jo tänä päivänä erittäin helppoa ja uskottavaa, ja kehitys tähän suuntaan vain jatkuu, joten on tärkeää suhtautua erittäin kriittisesti etäyhteydellä toteutettaviin keskusteluihin (esim. todistajien osalta). Tämän vuoksi on syytä säädellä tarkasti läsnäolovaatimukset, jotka estävät esimerkiksi videoväärennöksellä (deep fake) uuden testamentin tekemisen, vaikka samalla mahdollistetaan nykyaikaisten luotettavien sähköisten menetelmien käyttö, kuten sähköinen allekirjoittaminen.

1.2 Sähköisen testamentin laatiminen ja allekirjoittaminen

Lausuntonne:

Kannatamme sähköisen testamentin laatimisen vähintään osittaista rakenteellistamista, jotta testamentti on helppoa tehdä muodoltaan oikeaksi. Näin vähennetään myös lakiavun käyttötarvetta, mikä on tärkeää erityisesti niiden osalta, joilla on joko taloudellisia tai muita kynnyksiä hankkia riittävää lakiosaamista testamentin laatimisen tueksi.

Testamentin allekirjoittaminen on syytä mahdollistaa sähköisesti. On kuitenkin tärkeää muistaa, että monet esimerkiksi iäkkäämmät, tai he, joilla on toimintakyvyn rajoituksia esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi, saattavat antaa läheistensä käyttää esimerkiksi pankkitunnuksiaan ja sähköistä tunnistautumistaan auttaessaan heitä arkitoimissa tai hankaliksi koetuissa asioissa. Tämä tulee huomioida lainsäädännössä tosiasiallisena toimintatapana: sähköinen allekirjoittaja on saattanut antaa sekä tunnuksensa että kaksivaiheisen tunnistuksen vaatiman välineen (esim. puhelimen) toiselle henkilölle (esim. lapselle, puolisolle tai muulle lähiomaiselle). Voikin olla syytä lisätä käsinkirjoitettu allekirjoitus liitettäväksi esimerkiksi kuvana, jotta voidaan varmentaa henkilön itse tosiasiaa allekirjoittaneen testamentin.

Erytyisesti monimuotoisissa perhetilanteissa testamentin laatiminen voi olla ainoa tapa noudattaa testamentinjäätäjän tahtoa, esimerkiksi lapsen yhtenäisestä kohtelusta riippumatta juridisesta vanhemmuussuhteesta. Samalla moninaiset perhetilanteet luovat riskejä siihen, että testamentinjäätäjän tahtotilaa ei haluta noudattaa ja väärinkäytöksiä tuleekin ehkäistä selkeällä sääntelyllä, ohjeistuksella sekä sanktioilla.

Monimuotoisia perhetilanteita voivat olla esimerkiksi ei-juridiset vanhemmuussuhteet (joissa periminen vaatii testamentin jättämistä) tai huoltajuuskiistatilanteet, joissa esimerkiksi lapsen menehtyessä hänen toinen juridinen vanhempansa olisi seuraava perijä. Testamentin merkityksestä erilaisissa perhetilanteissa (esim. yhteisvanhemmuus, ero, ei-juridinen vanhemmuus, uusperheellistyminen) tulisikin viestiä ja ohjeistaa enemmän, ja sähköinen testamentin jättämismahdollisuudet riittävällä oikeus- ja tietoturvalla olisi tärkeä askel testamentinjäätäjän tahtotilan toteutumiseen myös monimuotoisissa perhetilanteissa.

1.3 Sähköisen testamentin todistaminen

Lausuntonne:

Nykyaikaisen tietoteknisen kehityksen vuoksi on syytä pohtia, pitäisikö todistaminen tapahtua aina kasvotusten. Todistaminen olisi tärkeää mahdollistaa sähköisellä allekirjoituksella, mutta pelkällä videoyhteydellä testamentinjäätäjän tilan varmentaminen sisältää nykyisillä kuva- ja videoeditointimahdollisuuksilla (deep fake) erittäin suuren riskin väärinkäytöksiin.

On tärkeää pyytää todistajia sähköisesti allekirjoittaessaan vakuuttamaan, että ovat olleet samassa tilassa yhtä aikaa testamentin todistamiseksi, ja että he pystyvät tämän tarvittaessa esimerkiksi päivätyillä kuvilla, matkakuiteilla, muiden läsnäololla tai muilla todisteilla todentamaan.

1.4 Sähköisen testamentin peruuttaminen

Lausuntonne:

Sähköisen testamentin peruuttamisen tulee olla vastaavanlaisen prosessin ja ulkopuolisten todistajien takana kuin sen tekeminen, jotta omainen ei voi esimerkiksi vain pankkitunnuksia ja puhelinta hyödyntäen peruuttaa sitä. Tosiasiassa monella toimintakyvyltään heikommassa tilanteessa olevalla sähköiseen tunnistautumiseen tarvittavat välineet ovat lähiomaisten käytettävissä hänen kotonaan.

1.5 Muuta sähköisestä testamentista (ml. tekninen toteutus)

Lausuntonne:

Sähköistä testamenttia mahdollistettaessa on otettava riittävästi huomioon ja pilotoitava erilaiset perhetilanteet, jotta sekä testamentin laatiminen että siihen liitetyt ohjeistukset ja neuvonta helpottavat moninaisissa perhetilanteissa testamentin jättämistä. Tällaisia perhetilanteita ovat esimerkiksi sijaisvanhemmuus tai muu ei-juridinen vanhemmuus lapselle, jolle halutaan jättää perintöä; tai yhteisvanhemmuus ilman avio- tai avosuhdetta, jossa lapsen menehtyessä seuraavana perijänä voi olla hänen toinen juridinen vanhempansa.

Myös työikäisenä menehtyminen on tärkeää huomioida erityistapauksena, sekä sairastumisen kautta ennakoitavasti että yllättävien menehtymisten osalta. Sähköistä testamenttia valmistellessa tulisi huomioida ja kannustaa erityisesti nuorempien ihmisten testamentin jättämiseen, viimeistään lapsiperheellistymisvaiheessa, kun henkilöllä on juridisia huoltajuus- ja/tai vanhemmuusvastuita. Neuvontaa, ohjeistusta ja kannustusta sähköisen testamentin tekemiseen tulisikin antaa neuvola- ja perhekeskuspalveluissa.

Testamentin tietojen jaossa on huomioitava, että joskus tällainen tieto esimerkiksi omaisuudesta on arkaluontoista ja voi aiheuttaa esimerkiksi riskejä lähisuhdeväkivallalle, vainoamiselle tai muulle haitalliselle toiminnalle esimerkiksi osana huoltajuuskiistoja tai vaikeita erotilanteita. Erilaiset riskitilanteet on siis tarkasti pohdittava, kun tietojen jaon laajuutta pohditaan (myös alaikäisten kuolinpesän osakkaiden ja heidän edunvalvojinaan toimivien henkilöiden osalta).

Monimuotoiset perheet -verkosto huomauttaa, että käytäntöjen lisäksi myös perintökaari ja -verotus itsessään tulisi päivittää vastaamaan paremmin nykyisiä moninaisia ja muuttuvia perhetilanteita. Järjestelmän ja sähköisen testamentin rakenteen tulee siis myös mahdollistaa lakimuutokset esimerkiksi testamenttivaatimusten osalta ilman suuria tietojärjestelmäkustannuksia tai ongelmia.

2.1 Julkisen vallan ylläpitämisen testamenttirekisterin tarpeellisuus (muiden kuin sähköisten testamenttien osalta)

Lausuntonne:

Testamenttirekisteri olisi erittäin tärkeää ja nykyaikaista kehitystä, joka helpottaisi sekä testamentinjättäjän varmuutta testamenttinsa löytymisestä ja hyödyntämisestä että kuolinpesän asioiden hoitoa. Se myös vähentäisi riskejä väärinkäytöksille, joita erityisesti etäänntyneissä ja/tai riitaisissa perhetilanteissa voi syntyä.

Rekisteröinnissä on kuitenkin varmistettava, että kyse on testamentinjättäjän tahdosta, riittävästi todennettuna. Samoin on varmistettava, ettei rekisteröityä tietoa jaeta tai ole saatavissa niin, että sitä voidaan käyttää esimerkiksi lähisuhdeväkivallan, kontrollin, vainoamisen tai muun haitallisen toiminnan välineenä esimerkiksi ero- tai huoltajuusriitatilanteissa.

2.2 Testamenttirekisterin toteuttamistapa ja sisältö

Lausuntonne:

-

2.3 Rekisteröinnin oikeusvaikutukset (ml. muuttaminen ja peruuttaminen)

Lausuntonne:

-

2.4 Edustajan käyttö rekisteröinneissä

Lausuntonne:

On tärkeää voida käyttää todennettua edustajaa rekisteröinnissä, huomioiden, että on pystyttävä varmistumaan, että testamentinjättäjä todellisuudessa on rekisteröinnin takana. Tämä on tärkeää myös edustajan oikeusturvan kannalta.

2.5 Testamenttirekisterin julkisuus, säilytysaika ja testamentista ilmoittaminen

Lausuntonne:

-

2.6 Muuta testamenttirekisteristä (esim. usean henkilön yhteinen testamentti)

Lausuntonne:

-

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Lausuntonne:

On erittäin mahdollista, että sähköinen rekisteröinti, tieto- ja oikeusturvallisesti toteutettuna vähentää oikeuskustannuksia, sillä testamentinjättäjän tahto on selkeästi, luotettavasti ja nopeasti todennettavissa sähköisestä testamentista ja/tai testamenttirekisteristä. Vaikutuksia on erityisesti omaisten ja kuolinpesän asioiden hoitajien taakkaan ja kustannuksiin.

3.2 Muut huomiot

Lausuntonne:

Monimuotoiset perheet -verkosto huomauttaa, että käytäntöjen lisäksi myös perintökaari ja -verotus itsessään tulisi päivittää vastaamaan paremmin nykyisiä moninaisia ja muuttuvia perhetilanteita. Järjestelmän tulee siis myös mahdollistaa lakimuutokset esimerkiksi testamenttivaatimusten osalta ilman suuria tietojärjestelmäkustannuksia tai ongelmia.

Kolu Emma
Monimuotoiset perheet -verkosto